

Dr Miroslav LUKETIĆ

CASNO — CRNOGORSKA ANTIFAŠISTIČKA SKUPŠTINA NARODNOG OSLOBOĐENJA 1944 — 1945.

ZBIRKA DOKUMENATA. ODABRAO I PRIPREMIO DR ZORAN
LAKIĆ, — TITOGRAD, ISTORIJSKI INSTITUT SR CRNE GORE,
1975, STR. 624.

U izdanju Istorijskog instituta SR Crne Gore nedavno je izašla iz štampe druga knjiga dokumenata o radu najviših predstavničkih tijela naše Republike, koja su se stvarala i formirala u toku narodnooslobodilačke borbe i revolucije. Kao što je poznato Institut je još 1963. godine izdao zbirku dokumenata pod nazivom ZAVNO CRNE GORE I BOKE, a građu je odabrao i uredio Zoran Lakić. Ova druga knjiga, koju je takođe uredio i pripremio dr Zoran Lakić, sadrži dokumenta o radu Crnogorske antifašističke skupštine narodnog oslobođenja u periodu 1944—1945. godina. U širem predgovoru priređivač se osvrnuo na pitanja organizacije narodne vlasti, ukazujući na složenost prilika i uslova u kojima su djelovala naša predstavnička tijela i dajući komentar odluka i drugih dokumenata nastalih u tom periodu. U drugom dijelu predgovora autor daje pregled sačuvane dokumentacije o radu CASNO-a, navodi podatke gdje se ona danas čuva i ukazuje na niz problema vezanih za pripremu knjige za štampu. Autor navodi mišljenje da je CASNO za period svog desetomjesečnog rada u periodu između Trećeg i Četvrtog zasjedanja izdao oko 4 000 raznih dokumenata, što je dovoljno svjedočanstvo o njegovoj velikoj aktivnosti na rješavanju životnih problema zemlje, a u svojstvu najvišeg organa vlasti. Međutim, u zbirci su data svega 264 dokumenta, koja se odnose na rad Predsjedništva CASNO i njegovih odjeljenja i drugih tijela. Zastupljena su najvažnija dokumenta koja pružaju sliku sadržaja rada ovog tijela. To su, uglavnom, uredbe, uputstva, odluke, izvještaji, proglaši, direktive, zapisnici sa sjednica i dr. U zbirci nijesu navedeni dokumenti u formi raznih priznanica, reversa, potvrda, a nije mali broj ni onih dokumenata koji su od velikog značaja, ali su izgubljeni. Tako, na primjer, nije sačuvan referat sa Trećeg zasjedanja CASNO, koji je podnio

drug Veljko Zeković, kao i zapisnik sa Četvrtog zasjedanja CASNO, diskusija i pozdravni govor delegata i gostiju i drugo. Da bi se upotpunila slika o radu CASNO, naročito za ona zasjedanja i odluke koje nijesu sačuvane, priređivač je prenio u knjigu više članaka iz partizanske štampe »Glasa Slobode« i »Pobjede«. Prilikom sredjanja dokumenata korišćen je u većini slučajeva hronološki princip, zapisnici su dati posebno. Kao posebni prilozi na kraju knjige dati su: spisak svih objavljenih dokumenata, registar ličnih imena i registar geografskih i administrativnih pojmova.

Zbirka dokumenata o CASNO ima izvanredan značaj za proучavanje naše najnovije istorije. Znalački prikupljena, odabrana i pripremljena za štampu predstavlja nezamjenjiv izvor za svakog istraživača, a interesantna je i za široki krug čitalaca, jer predstavlja autentično svjedočanstvo o slavnom periodu narodnooslobodilačke borbe, kada se u praksi počelo sa ostvarivanjem ideje o federativnom uređenju naše zemlje i konstituisanju i radu najviših organa vlasti u Crnoj Gori. Svakako, treba očekivati nastavak objavljivanja građe koja bi obuhvatila period od Četvrtog zasjedanja Crnogorske narodne skupštine aprila 1945. do konstituisanja Ustavotvorne skupštine Crne Gore i donošenja Ustava Crne Gore januara 1947. godine. Ostaje još obaveza da se prikupi i objavi građa o narodnooslobodilačkim odborima iz perioda 1941 — 1942. godine i time bi naša najnovija istoriografija dobila potpunu dokumentaciju iz nastanka i razvoja organa vlasti u našoj Republici.

Izlaskom ove najnovije knjige dokumenata još jednom se potencira značaj izdavanja građe za objektivno proučavanje i vrednovanje naše istorijske prošlosti, a kritička misao, bazirana na marksističkom metodu biće u stanju da se suprotstavlja raznim nacionalističkim pokušajima bilo sa koje strane dolazili. Istorijска nauka mora počivati i temeljiti se na činjenicama, koje se sagledavaju i ocjenjuju objektivno i služe kao osnova za pisanje istorije. Nije mali broj djela koja nijesu preživjela sud vremena, a biće ih i još, baš zato što su pisana bez dovoljno poznavanja izvora, ili su isti korišćeni nekritički, tendenciozno i površno, često samo u onom obimu koji je autoru služio da bi argumentovao svoju »tezu«. Crnogorska istoriografija je relativno mlada, ali je postigla zapazene rezultate koji su publikovani u mnogim izdanjima Istoriskog instituta i drugih ustanova. To su rezultati pojedinih istoričara koji su godinama radili po arhivima u zemlji i inostranstvu, strpljivo i temeljno sakupljujući podatke za svoje teme. Nije bilo vremena, a ni sredstava, da se pristupi jednom sveobuhvatnom planskom izdavanju izvora za istoriju Crne Gore. Osnivanjem Crnogorske akademije nauka i umjetnosti stvaraju se povoljni uslovi za realizaciju ove zamisli i zato treba očekivati mnogo više angažovanja naučnika na pripremanju i publikovanju izvora. Treba preovladati uvjerenje da je izdavanje i pripremanje građe drugorazredni zadatak za našu istoriju, a bavljenje tim poslom da ne spada u domen naučnog rada. Takva i slična mišljenja, koja su bila prisutna u

ocjeni i ove najnovije knjige dr Zorana Lakića, dok se ona još nije ni pojavila ne mogu se prihvati. Sadržaj knjige, poznavanje i korišćenje kritičkog metoda odabiranja dokumenata, napor koji je uložen na prikupljanju i obradi dokumentacije, njena sistematizacija i korišćenje naučne aparature, sve to zajedno govori o izvanrednom uspjehu ove knjige i njenoj trajnoj vrijednosti.

Analiza arhivske građe koja je vezana za rad CASNO koju je dr Zoran Lakić dao u predgovoru knjige govori o jednoj tragičnoj činjenici. Odnosi se ona na čuvanje i zaštitu arhivske građe uopšte. Za posmatrača sa strane mora, u najmanju ruku, izgledati čudno da se originalna dokumenta o stvaranju i radu najvažnijih predstavničkih tijela Crne Gore nalaze razbacana po raznim arhivima i privatnim zbirkama i da ih je autor u procesu rada sakupljao i spašavao od propadanja. Znamo da u toku rata nije bilo lako štititi i sačuvati dokumenta, ali isto tako znamo da je u drugim sredinama dokumentacija iz narodnooslobodilačke borbe daleko bolje sačuvana, drugačiji je bio odnos prema njoj. Na žalost, ovo stanje sa čuvanjem i zaštitom arhivske građe proteže se kod nas i do današnjeg dana i zato i imamo situaciju da nam najznačajnija grada nije još sređena, nije koncentrisana na jednom mjestu, nije zaštićena (da ne govorimo da bi sva važnija dokumenta morala biti mikrofilmovana i fotokopirana). Čini nam se da podaci koji su navedeni u knjizi zvone na uzbunu i da Državni arhiv na Cetinju, kao matična ustanova, uz pomoć ostalih arhiva i drugih odgovornih subjekata mora hitno preduzeti mjere da se sakupi i zaštići sva dokumentacija nastala u periodu NOB-e u Crnoj Gori.

Uz ovu knjigu, koja je ujedno i prvi put objavljena u Crnoj Gori, iako je u Srbiji i u drugim zemljama objavljena već 1992. godine, treba je spomenuti i drugi rad dr Zorana Lakića, koji je objavljen u "Sarajevskim novinama" u Sarajevu 1993. godine. U tom je radu, koji je objavljen u Sarajevu, ujedno i u sarajevskim "Sarajevskim novinama", objavljen i rad dr Zorana Lakića, koji je objavljen u Sarajevu 1993. godine, ujedno i u sarajevskim "Sarajevskim novinama".